

PRISPEVKI K ZGODOVINI RAZVOJA REJE PRAŠIČEV V SLOVENIJI

IV. PO LETU 1945 – DRUGI DEL: OD LETA 2000–2010

Prof. dr. Andrej Šalehar, zaslužni profesor,

Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko, 1230 Domžale

SLOVENSKA PRAŠIČEREJA IN Evropska unija

V sestavku »Slovenska prašičereja pred vstopom v EU« (Šalehar in sod. 2004) je bila primerjalno predstavljena in kritično ocenjena prašičereja v Evropski uniji in Sloveniji, našteje so bile najpomembnejše pomanjkljivosti slovenske prašičereje in predstavljeni predlogi nekaterih ukrepov. Analizirana je bila realizacija predlaganih ukrepov za konkurenčno usposobitev slovenske prašičereje iz leta 1997 in na osnovi te analize ugotovljeno, da je slovenska prašičereja slabo konkurenčno usposobljena za Evropsko unijo. Ponovno so bili predlagani ukrepi, kateri bi pomagali slovenski prašičereji po vstopu v Evropsko unijo:

- dovoljene državne pomoči v kmetijstvu (investicijske pomoči, pomoči za nadomestilo škode, podpora živinoreji), ureditev prometa s prašiči v Sloveniji,
- izboljšanje prireje prašičev in tako zmanjšanje stroškov,
- poslovna povezanost slovenske prašičereje,
- znanje v slovensko prašičerejo,
- ohranitev lastne selekcije prašičev in
- imenovanje strokovne skupine za spremljanje in usmerjanje razvoja prašičereje v Sloveniji.

Sedaj, v letu 2011, po vstopu v Evropsko unijo že lahko naredimo prve ocene, kaj nam je prineslo odprto evropsko tržišče in kakšno je sedanje stanje v slovenski prašičereji.

Prašičereja je med tistimi kmetijskimi panogami, ki je z odprtjem tržnih pregrad izpostavljena zelo hudi konkurenci. V Evropski uniji se je srečala

z na splošno nižjimi cenami prašičev, intenzivnejšo prirejo, boljšo velikostno strukturo obratov, presežkom prašičjega mesa in zahtevnejšimi etološkimi ter ekološkimi normativi. Skupna kmetijska politika za prašičerejo predvideva le nekatere manjše možnosti njene posebne tržne zaščite. Sprostitve prometa s prašiči in prašičjim mesom pa prinaša s seboj tudi večjo nevarnost za prenos bolezni, ki so v zadnjih letih naredile v nekaterih delih Evropske unije veliko škode. Tudi slovenski prašičereji ni bilo prizaneseno.

STALEŽ PRAŠIČEV V SLOVENIJI V LETIH 2000–2010

Preglednica 1. Stalež prašičev v Sloveniji v letih 2000–2010 (Vir osnovnih podatkov: Statistični urad Republike Slovenije)

Prašiči - SKUPAJ	V 000 rilcev
2000	604
2001	600
2002	656
2003	621
2004	534
2005	547
2006	575
2007	543
2008	432
2009	415
2010	396

V zadnjem desetletju, to je v času pred vstopom in po vstopu Slovenije v Evropsko unijo, se je stalež prašičev do vključno leta 2003 ohranjeval in v letu 2002 dosegel eno največjih vrednosti, odkar so poznani tovrstni podatki. Že leta 2004 pa beležimo prvi velik padec

staleža pod 600.000 prašičev. Stalež okoli 550.000 prašičev se je nato ohranjal naslednja štiri leta do leta 2008, ko je bil ta znatno manjši (432.000!) in je v letu 2010 znašal pod 400.000 prašičev – to je manj, kot smo jih imeli v prvih letih po drugi svetovni vojni!!!

PRIMERJAVA PODATKOV O REJI PRAŠIČEV V LETU 2000 IN 2010 ZA SLOVENIJO IN PO STATISTIČNIH REGIJAH

Podrobnejši vpogled v dogajanja v slovenski prašičereji nam kažejo podatki iz Popisa kmetijstva v letu 2000 in 2010 (začasni podatki, marec 2011).

V zadnjem desetletju je reja prašičev opustilo več kot 40 % gospodarstev in med njimi tudi tri farme (Stična, Ptuj, Podgrad). Prašiče redi le še dobra tretjina slovenskih gospodarstev. Le nekaj manj se je zmanjšal tudi stalež prašičev. Za sedem odstotkov se je povečalo število prašičev na gospodarstvo, a je še vedno nekajkrat manjše od povprečja v Evropski uniji in slovenska prašičereja ostaja nekonkurenčna. Na 1 km² površine je leta 2010 le še 18,8 prašičev, na 1 ha kmetijskih površin pride 0,75 prašiča in na 100 prebivalcev 18,7 prašičev. Ni kaj, veliko smo izgubili na številu prašičev in še bolj se je zmanjšala že itak slaba samooskrba s prašičjim mesom. In koliko smo s tem izgubili delovnih mest – po oceni najmanj 2000.

Primerjave po statističnih regijah kažejo, da je geografija prašičereje v Sloveniji ostala nespremenjena in da več kot dve tretjini prašičev redijo v Pomurski in Podravske statistični regiji. V prvi, Pomurski, je število prašičev za 30 % manjše in število gospodarstev za dobrih 40 % manjše, a na gospodarstvo so redili leta 2010 dvajset odstotkov prašičev več. V drugi, Podravske, se je

Preglednica 2. Reja prašičev v Sloveniji v letu 2000 in 2010 – primerjave (Vir osnovnih podatkov: Statistični urad Republike Slovenije)

Leto popisa	Število gospodarstev z rejo prašičev	Delež od vseh gospo- darstev (%)	Število prašičev	Število prašičev na gospodar.	GVŽ/ gospodar.
2000	44.623	51,6	601.953	13,5	2,0
2010	26.451	35,5	382.065	14,4	2,2
2010/2000	0,59		0,63	1,07	1.1

Preglednica 3. Reja prašičev v Sloveniji v letu 2000 in 2010 – primerjave po statističnih regijah (Vir osnovnih podatkov: Statistični urad Republike Slovenije)

Statistična regija	Število prašičev			Število gospodarstev z rejo prašičev			Število prašičev na gospodarstvo
	2000	2010	2010/2000	2000	2010	2010/2000	2010/2000
Pomurska	223.952	157.821	0,70	9.548	5.609	0,59	1,20
Podravska	176.424	102.388	0,58	11.542	7.253	0,63	0,92
Koroška	10.656	6.117	0,57	2.227	1.407	0,63	0,91
Savinjska	38.082	25.132	0,66	8.736	5378	0,62	1,07
Zasavska	1443	691	0,48	493	254	0,52	0,93
Spodnjeposavska	37.739	18.093	0,48	3.637	2.294	0,63	0,76
Jugovzhodna Slovenija	38.652	15.916	0,41	3.426	1.952	0,57	0,72
Osrednjeslovenska	63.348	47.146	0,74	2.161	993	0,46	1,62
Gorenjska	4.457	3.355	0,75	864	425	0,49	1,53
Notranjsko-kraška	1.596	925	0,58	440	229	0,52	1,11
Goriška	4.788	3.416	0,71	1.189	550	0,46	1,54
Obalno-kraška	1.716	1.065	0,62	360	107	0,30	2,09

število prašičev zmanjšalo za 42 %, število gospodarstev za 37 % in na enem gospodarstvu je leta 2010 kar za osem odstotkov prašičev manj. To kaže na slabe obete za rejo prašičev v naslednjih letih. Od ostalih statističnih regij je še posebej zanimiva Osrednjeslovenska, kjer je sicer rejo prašičev opustilo več kot polovica gospodarstev, a je število prašičev na gospodarstvo za 62 % večje. Reja prašičev se je ohranila na farmi Ihan in opustila se jo manjša gospodarstva. Povečevanje števila prašičev na gospodarstvo je še v Savinjski, Gorenjski, Goriški, Obalno-kraški in Notranjsko-kraški statistični regiji. V teh regijah pa redijo skupaj le slabih deset odstotkov slovenskega staleža prašičev.

PRIMERJAVA – PRAŠIČEREJA EU : SLOVENIJA V LETU 2006 IN V LETU 2002

Ponovno presodimo in primerjajmo prašičerejo v Evropski uniji in Sloveniji,

Preglednica 4. Prašičereja v Evropski uniji in Sloveniji v letu 2006, primerjava slovenske prašičereje z Evropsko unijo v letih 2006 in 2002 (Vira osnovnih podatkov: Statistični urad Republike Slovenije in spletna stran EU)

	EU	Slovenija	Slov/EU (%)	
	2006	2006	2006	2002
Stalež prašičev (000 rilcev)	151.143*	575	0,4	0,5
Štev. prašičev na 100 prebivalcev	32,9*	28,8	88,0	101,9
Število prašičev na gospodarstvo	70,2	15,9*	22,6	6,9
Prireja prašičjega mesa (000 t)	21.306	64,2*	0,30	0,4
Prireja praš. mesa na prašiča na staležu (kg)	139,7	106,8	76,4	68,4
Povprečna cena za razred E (€/100kg polovic)	145,3	147,9	101,8	
Uvoz (000 t)	13	17,8		
Izvoz (000 t)	1.563	0,02		
Poraba prašičjega mesa (000 t)	19.743	82,0		
Poraba prašičjega mesa na prebivalca (kg)	42,9	41,0*	95,6	89,0
Samooskrba (%)	107,6	78,3	72,7	71,7

* Podatki za leto 2005.

kar je pokazano v preglednici 4.

Podatki kažejo, da je delež staleža prašičev v Sloveniji okoli pol odstotka in da je bil v Sloveniji v letu 2006 stalež prašičev v Sloveniji nekaj manjši kot v letu 2002. To potrjuje tudi podatek o številu prašičev na 100 prebivalcev, ki je bil v letu 2002 v Sloveniji praktično enak kot v Evropski uniji in je bil v letu 2006 v Sloveniji 12 % manjši. Slabo strukturo prašičereje v Sloveniji potrjuje število prašičev na gospodarstvo, ki je bilo v letu 2002 v povprečju 14,5-krat manjše kot v Evropski uniji. V letu 2006 je sicer naraslo, a je to bolj posledica manjšega povprečnega števila prašičev na gospodarstvo v Evropski uniji zaradi pridružitve novih desetih članic kot pa povečanje števila prašičev na gospodarstvo v Sloveniji. Prireja prašičjega mesa v Sloveniji je za Evropsko unijo praktično brez pomena. V zadnjih štirih letih pa je v Sloveniji večja prireja prašičjega mesa na prašiča na staležu, kar potrjuje izboljšanje intenzivnosti. Še vedno pa naša prašičereja zaostaja za Evropsko unijo v intenzivnosti za okroglih 25 %. V povprečni ceni skoraj ni razlik med Evropsko unijo in Slovenijo, kar pomeni, da se je v Sloveniji cena prašičev po vstopu v Evropsko unijo zmanjšala.

Po podatkih lahko sodimo, da počasi vse bolj prihajajo v ospredje zakonitosti skupnega trga, na katerega pa podobno kot številne druge gospodarske panoge

tudi slovenska prašičereja ni bila dovolj dobro pripravljena in usposobljena. Evropska unija načrtuje do leta 2013 povečanje prireje prašičjega mesa za 3,7 % in večjo porabo prašičjega mesa na prebivalca od 42,9 kg na 44,1 kg (za 2,8 %), kar pomeni, da se bodo viški prašičjega mesa v Evropski uniji povečali. Povečano ponudbo bomo občutili tudi na slovenskem trgu, kar pomeni, da bo konkurenca vse večja in naša slovenska prašičereja še bolj ogrožena.

KAJ STORITI V SLOVENSKI PRAŠIČEREJI?

Med možnostmi, ki so še na razpolago, jih bomo nekaj izbrali in predstavili v nadaljevanju.

1. Ureditve prometa s prašiči v Sloveniji

Svobodna trgovina s prašiči v Evropski

unijiU je velika sprememba, ki zahteva drugačno preventivo v slovenski prašičereji. Evropski predpisi določajo svobodno trgovino, ne zahtevajo in ne predpisujejo, da je obvezno tudi kupovati v drugih državah Evropske unije. To je svobodna odločitev kupca. In ravno v tem je možnost za zmanjšanje vnosa novih bolezni. Drugače rečeno, od nas samih zavis, kako in kaj bomo vnašali v naše populacije prašičev. Nenačrten in nekontroliran vnos tujih prašičev v domače črede pa je samo znak nizke stopnje osveščenosti, slabe organiziranosti in premajhnega znanja rejcev in strokovnjakov. Prosta in svobodna trgovina je zahtevnejša od predpisane.

Urediti in dogovoriti je potrebno tudi promet s prašiči med obrati, ki ga je treba zmanjšati na nujno potrebno mero ter skupno načrtovati nakupe plemenskih prašičev za namene osveževanja pasem. Osnovne preventivne ukrepe, kot je preprečevanje mešanja prašičev različnega izvora, pa izkušeni rejci vedno izvajajo in dobro vedo, v kakšno nevarnost bi izpostavili svojo rejo, če bi kupovali »prašiče v žaklju«. Koristno bi bilo, da bi po vzoru ureditve prometa s prašiči na Danskem napisali in sprejeli pravila o prometu s prašiči v Sloveniji, ki bi bila obvezna za vse člane priznane rejske organizacije v prašičereji. Z ureditvijo prometa s prašiči bi pridobili osnovne pogoje za izvajanje določil potrjenega selekcijskega programa in tudi

realne možnosti za izboljšanja proizvodnosti, še posebej tistih lastnosti, ki zaostajajo za možnimi in pričakovanimi vrednostmi (recimo izgube od rojstva do konca pitanja).

2. Pravica do kmetovanja

Socialna struktura slovenskega podeželja se je znatno spremenila in vse pogostejše prihaja na vaseh do težav, povezanih s kmetovanjem in rejo domačih živali. V vseh dokumentih, ki določajo pravila za kmetovanje, pridelavo lastne hrane in ohranitev obdelovalne zemlje, manjkajo oz. so premalo upoštevana nekatera osnovna zagotovila za realizacijo zastavljenih ciljev. Med temi je na prvem mestu zakonska zaščita kmetovanja kot gospodarske dejavnosti na podeželju.

Slovenska prašičereja je neenakomerno razporejena in tako so tudi okoljske obremenitve po posameznih območjih zelo različne. Večina prašičerejskih kmetij je umeščenih sredi vasi in v bližini sosedov. Pomembno je tudi, da na vasi samo ene tretjine nekmečkih gospodinjstev reja živine ne moti. Zaradi tega je razumljivo in pričakovano, da na vaseh prihaja pogosto do medsebojnih napetosti in tudi sodnih sporov. Poudariti je treba, da se je socialna struktura podeželja znatno spremenila in da se bo v bodoče trend spreminjanja samo še povečal in vse več bo tudi medsosedskega sporov. V Sloveniji pa smo zakonsko zaščitili kmetovanje kot gospodarsko dejavnost na pode-

Zaščiteni slovenski posebni kmetijski pridelki oziroma živila – iz prašičjega mesa

	Vloga, posredovana v presojo EU komisij ¹ v Bruselj	Proizvod je certificiran
OZNAČBA POREKLA		
5. Prekmurska šunka	Da	Da
GEOGRAFSKA OZNAČBA		
1. Kraški pršut	Da	Da
2. Šebreljski želodec	Da	Da
3. Zgornjesavinski želodec	Da	Ne
5. Prleška tünka	Da	Da
6. Vipavski pršut	Da	Ne
ZAJAMČENA TRADICIONALNA POSEBNOST		
VIŠJA KAKOVOST		
3. Reja prašičev za meso blagovne znamke PIGI	Ne	Da

želju šele v letu 2008 (Zakon o kmetijstvu). Popolnoma napačno bi bilo, če bi opustili kmetovanje, ker se v nobenem primeru ne smemo odpovedati lastni pridelavi večine hrane ter drugim funkcijam kmetijstva in zaradi tega je treba kmetovanje skupaj z rejo živine kot gospodarsko dejavnost na podeželju zakonsko zaščititi.

3. Zaščiteni slovenski posebni kmetijski pridelki oziroma živila

Na spletnem naslovu MKGP so objavljeni podatki o zaščitениh slovenskih posebnih kmetijskih pridelkih oziroma živilih (stanje na dan 1. 3. 2007), kjer so tudi slovenski proizvodi iz prašičjega mesa.

Poudariti je treba, da je bilo na področju zaščite slovenskih izdelkov iz prašičjega mesa v zadnjih letih opravljeno veliko dela in da lahko pričakujemo, da bodo vsi uvrščeni tudi na spiske posebnih proizvodov v Evropski uniji. To bo povečalo gospodarske možnosti tako slovenske prašičereje kot mesne industrije.

4. Izboljšati prirejo prašičev in zmanjšati stroške

V primerjavi s prašičerejo v Evropski uniji imamo za okoli 25 %. slabšo intenzivnost prireje. Zmanjšati je treba izgube, povečati plodnost in priraste v pitanju, prevelika je poraba krme in drugo. Poiskati je treba boljše tehnologije. Življenjska prireja svinj in merjascev mora biti večja, obnova čred svinj in merjascev pa manjša.

Uvesti je treba ločeno uhlevitev in pitanje pitancev po spolu in genetskih skupinah, individualen pregled nad rastjo pitancev, tehnologijo »ALL IN, SUCCESSIVE OUT«, določiti optimalno telesno maso ob zakolu za posamezne vrste pitancev, izboljšati kakovost osnovnih surovin za pripravo krmnih mešanic, urediti prehrano pitancev (delež koruze in beljakovin), zmanjšati gostoto naselitve in zagotoviti pravočasno prodajo slabo rastnih in zamaščenih prašičev. S smiselno uporabo predlaganih ukrepov lahko s sigurnostjo pričakujemo povečanje dnevnih prirastov in zmanjšanje konverzije krme v pitanju ter povečanje mesnatosti.

5. Več znanja v slovensko prašičerejo

V slovenski prašičereji je premalo

znanja. Da bi ljudje na kmetijah lahko sprejemali sodobna tehnološka spoznanja in jih uporabljali pri svojem delu ter bili hkrati sposobni prilagajati se novim razmeram trajnostnega kmetovanja na vasi, je ena ključnih nalog izobraževanje (tudi splošno). Izobrazbena struktura ljudi na kmetijah je slaba in večina rejcev nima ustrezne izobrazbe, preslabo so usposobljeni za intenzivno tržno prirejo prašičev. Prav tako je malo ustrezno usposobljenih strokovnjakov.

V rejo prašičev je vključenega vse več najrazličnejšega znanja ter moderna informacijska in molekularno-biološka orodja. Intenzivna in tržna prašičereja je postala zahtevna kmetijska panoga, ki jo obvladujejo in gospodarsko uspešno vodijo le ustrezno izobraženi rejci in strokovnjaki.

MISEL ZA ZAKLJUČEK

Slovenski prašičereja je že leta 1997 po sprejetju Agende 2000 sprejela in kmetijskemu ministrstvu uradno predlagala programe ukrepov in državnih podpor v obdobju 1998–2003, ki za pripravo slovenske prašičereje na skupno kmetijsko politiko Evropske unije vključujejo:

- strukturne spremembe (povečanje zmogljivosti, novogradnje, obnovitev in dograditev obratov ter infrastrukture – povečanje produktivnosti in povečanje intenzivnosti prireje),
- prilagajanje zakonodaji na področju ekologije in etologije,
- kakovost klavnih prašičev in trženje prašičev,
- povezati rejce in klavnice v skupen interes,
- nacionalni selekcijski program za prašiče, testiranje prašičev, osemenjevalni centri in vzrejna središča na kmetijah,
- organizirati enoten odbor za prašičerejo,
- usposobitev rejcev in strokovnjakov, strokovne službe in zakonodaja.

Pravega odziva in podpore tem predlogom na ministrstvu ne takrat in tudi pozneje ni bilo, kar je samo dodatno prispevalo, da je slovenska prašičereja sedaj v tako slabem stanju.

V članku »Ali so to znaki ali že prve posledice globalizacije v prašičereji?«, ki ga je objavila revija Reja prašičev

(1998), je v zaključkih zapisano:

»Za dolgoročne rešitve pa ostane predvsem slovenski prašičereji sami, da najde pota svojega preživetja. Pri tem bo neuspešna, če ne bo enotno organizirana, neposredno povezana s klavno industrijo in če ne bo imela kvalitetnih klavnih prašičev. Predvsem pa mora poskrbeti, da se bo razvila nacionalna zavest – slovenski prašič je dober prašič. Tudi časi, ko je bila prodaja za prašičerejce zaključena z zakolom prašičev, so mimo. Poiskati je treba nove proizvode, ki bodo zanimivi za potrošnike doma in v svetu. Prav to spodbuja tudi EU s politiko nacionalnih produktov, ki so poleg vsega izvzeti iz pravil notranjega trga.«

Zapisano je veljalo pred desetletjem, velja tudi danes in bo veljalo v prihodnjih letih.

Literatura je na voljo pri avtorju.

KMETIJSKA ZALOŽBA

www.kmetovalec.si